

Стилске фигуре

Стилске фигуре су утврђени начин изражавања који се разликује од свакодневног говора. Њима се постиже лепота и сугестивност исказа.

Проучавањем стилских фигура бави се стилистика, књижевнотеоријска дисциплина која се бави проучавањем стила. Под стилем подразумевају се препознатљиве особине неког писца, дела, правца или епохе.

Систем фигура разрађен је у антици, где је књижевност схватана као вештина лепог писања.

У савременој стилистици стилске фигуре се деле на: **фигуре дикције, фигуре речи (тропи), фигуре конструкције и фигуре мисли.**

Фигуре дикције

Фигуре дикције (лат. dictio значи говор, израз) подразумевају понављање одређених гласова или групе сродних гласова, опонашање звукова природе или понављање читавих речи.

У фигуре дикције спадају: **ономатопеја, асонанца, алитерација, анафора, епифора, симплоха, палилогија (анадиплоза).**

Ономатопеја подражавање гласова и шума из природе.

Крцну колац неколико пута, звизну пала неколико пута.

И. Мажуранић: Смрт Смаил-аге Ченгића

Асонанца је понављање истих самогласника у низу речи или у целом стиху.

Пучина плава спава, прохладни пада мрак.

Алекса Шантић: Вече на шкољу

Алитерација је понављање истих сугласника у низу речи или у целом стиху.

Врх хриди црне трне последњи румени зрак.

Алекса Шантић: Вече на шкољу

Лирски паралелизми или фигуре понављања настају када се понављање организује по неком принципу у оквиру строфе или песме. То су: анафора, епифора, симплоха и палилогија (анадиплоза).

Анафора је понављање речи на почетку стихова.

Љубим ли те... ил' ме безум гања,
Немам вида, немам осећања,
Љубим ли те... ил' љубав није,
Што се грли, то су саме змије.
Ј.Ј.Змај: Љубим ли те...

Епифора је понављање речи на крају стихова.

Сади кума једног до другог,
старог свата једног до другог,
младожењу једног до другог.
Девојка надмудрила Марка

Симплоха је понављање речи на почетку и крају стихова.

У тамници је глава народа,
У тамници је снага народа,
У тамници је нада народа,
У тамници је судач богодан,
У тамници је Самсон окован.
Л. Костић: Самсон и Делила

Палилогија је понављање речи на крају једног и почетку другог стиха.

Па изводи на њих пјесме нове,
Пјесме нове, по срцу дубоке.
П. Прерадовић: Дјед унуку

Фигуре речи

Фигуре речи (тропи) (грч. tropos – „окрет“) настају променом основног, уобичајеног значења појединих речи.

У фигуре речи спадају: **епитет, персонификација, симбол, метафора, алегорија, метонимија, синегдоха и еуфемизам.**

Епитет је реч или група речи која истиче важну особину главног појма који ближе одређује и доприноси живости, сликовитости и снази израза. У функцији епитета најчешће се јављају описни придеви, ређе именице.

Стални епитети јављају се у усменом поезији и прози као устаљени обрасци.

У црном плашту нема богиња,
 слободне душе то је светиња.
 То глуво доба, тај црни час,
 ал' какав глас?

Ђуро Јакшић: Поноћ

вран гавран, бјели град, вјерна љуба, рујно вино, јарко сунце, црне очи

Персонификација је стилска фигура којом се неживим стварима и апстрактним појмовима придају људске особине, поступци и моћи.

Пучина плава спава...

А. Шантић: Вече на шкољу

Љут јатаган о појасу режи.

Иван Мажуранић: Смрт Смаил-аге Ченгића

Симбол је стилска фигура означавања апстрактних појмова помоћу конкретних предмета.

Лисица је симбол лукавства, соко је симбол витештва, гавран је симбол несреће...

Метафора је стилска фигура која се заснива на пренесеном значењу речи.

Имао сам од злата јабуку
 те ми ноћас паде у Бојану.

Народна епска песма Зидане скадра

Алегорија је проширено метафоричко казивање.

Вила гњиздо тица ластавица,
 вила га је за девет година,
 а јутрос га поче да развија;
 долети јој сив-зелен соколе
 од столице цара честитога,
 па јој не да гњиздо да развија.

Народна епска песма Ропство Јанковић Стојана

Метонимија је логичка метафора, гради се на принципу замене појмова по основу логичке везе и зависности:

- место уместо онога што се налази на њему
- време уместо онога што се у њему збива
- оруђе уместо производа
- знак уместо предмета или појаве
- средство уместо особе

- средство уместо радње
- писац уместо дела
- садржалац уместо садржине

Кућа је мирна. (= укућани, људи, породица)
 Био је буран дан. (= догађај)
 Одушевило ме је његово вешто перо. (= поезија)
 Круна је тако одлучила. (= краљевска власт)
 Устала је кука и мотика. (= народ)
 Живи од својих десет прстију. (= од свог рада)
 Читам Ћосића. (= његова дела)
 Запалио је лулу. (= дуван)
 Ври лонче. (= ври вода у лончету)

Фигуре мисли

Фигуре мисли, према данашњој подели, чине: **поређење (компарација), контраст (антитеза), словенска антитеза, градација, хипербола, апострофа, иронија, сарказам, алузија, синестезија, парадокс, оксиморон, литота, перифраза.**

Поређење (компарација) је стилска фигура која се заснива на поређењу два појма, лица или предмета по сличности (заједничким особинама).

Има три поредбена члана: предмет који се пореди, заједничка особина, предмет са којим се пореди.

Муњом опаљен грм на сувом пропланку стоји
 к'о црн и мрачан див.
 Војислав Илић: Грм

Марко је тврдоглав као бик.

Контраст (антитеза) је стилска фигура која се заснива на поређењу по супротности.

Ал' да видиш чуда великога:
 што Момчилу било до кољена,
 Вукашину по земљи се вуче;
 што Момчилу таман калпак био,
 Вукашину на рамена пада;
 што Момчилу таман чизма била,
 ту Вукачин обје ноге меће.
 Народна епска песма Женидба краља Вукашина

Словенска антитеза је посебна врста контраста (антитезе). Има специфичну структуру: питање, негација тог питања, одговор на постављено питање.

Ој, Милице, наша другарице,
ил' си луда, ил' одвише мудра,
те све гледаш у зелену траву,
а не гледаш с нама у облаке,
ђе се муње вију по облаку?'
Ал' говори Милица ђевојка:
'Нит' сам луда, нит' одвише мудра
нит' сам вила да збијам облаке,
већ ђевојка да гледам преда се.'
Народна лирска песма Српска девојка

Градација је низање слика, представа, појава, радњи, мисли и осећања по значају, вредности и јачини од слабијих ка јачим, од мање важних према важнијим.

Јест слободно, млађано Бугарче!
Јест слободно, моје драго дјете.
Јест слободно, мој рођени синко.

Хипербола је стилска фигура преувеличавања предмета, појава, радњи, особина, мисли и осећања.

Угледа је лијепо сунашце,
угледа је кроз јелово грање:
кол'ко се је ашик учинило,
трипут је се сунце заиграло...
Народна лирска песма Сунце се дјевојком жени

Апострофа је обраћање песника предметима, мртвим личностима, апстрактним појмовима или одсутним личностима.

О класје моје испод голих брда...
Алекса Шантић: О класје моје

Иронија је речима се придаје супротно значење од оног које имају у дословном значењу.

Боже свети, подржи нам књаза,
Здрава, крепка, охола и славна,
Јер на свету нит је кадгод било,
Нити ће му икад бити равна.
Јован Јовановић Змај: Јутутунска народна химна

Сарказам је врста ироније која је јетка, горка и немилосрдна. То је подсмех који жели да понизи.

То је, бако, тек за храну!
Твој је синак јунак био,
Ако ј' ум'о камен гристи,
Мора да се угојио.
Јован Јовановић Змај: Три хајдука

Алузија је прикривено казивање којим се, на духовит начин, циља на нешто или некога; говори се о једној ствари а мисли на другу.

Пријатељу који је изневерио каже се: „Зар и ти, сине Бруте?“

Синестезија је метафоричко изражавање када се једном чулу приписују осећања другог чула.

Само горди јаблан лисјем сухијем
Шапће о животу мраком глухијем
Као да је самац усред свемира.
Антун Густав Матош: Јесење вече

Парадокс добија се стављањем једне поред друге две мисли које су супротне, једна другу искључију.

Знам да ништа не знам.
С времена на време треба да одморим од нерада.

Оксиморон је вид парадокса, добијање новог појма повезивањем супротних појмова.

речито ћутање
мудра лудост
света хуљо
живи леш
јавна тајна

Перифраза је нека појава, особина или радња не казује се једном речју, већ описно са више речи.

Без живота је све. (= мртво),
Ромула вечни град (= Рим)

Фигуре конструкције

Фигуре конструкције су заправо фигуре распореда речи. С обзиром на то да се део граматике који се бави анализом реченице назива синтаксом, ове фигуре често називамо синтаксичким фигурама. Свако одступање од природног реда речи оставља посебан утисак на читаоца или слушаоца, тј. појачава његов доживљај одређеног дела. У фигуре конструкције спадају: **инверзија, реторичко питање, елипса, асиндет и полисиндет.**

Инверзија је обрнути ред речи у синтагми, реченици или обрнути редослед главне и зависне реченице.

... а данас те молим да ме двоструко храниш и да утешис буру љуту душе моје и тела мојега.

Јефимија: Похвала кнезу Лазару

Реторичко (реторско) питање је питање на које се одговор не очекује јер је оно само привидно да би се остварио ефекат изненађења, или да би се читалац подстакао на размишљање.

Зашто ноћас тако шуме јабланови,
Тако страсно, чудно? Зашто тако шуме?
Жути месец споро залази за хуме,
Далеке и црне, ко слутње; и снови.
Јован Дучић: Јабланови